

SAKSBEHANDLER
Elisabeth Nordling
Bård Langvandslie

VÅR REF.
22/04720-5

DERES REF.
2022/66083

VÅR DATO
07.03.2023

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Kent Arne Østrem
Øvregaten 5
4380 HAUGE I DALANE

Sogndalstrand kulturmiljø - Avgjørelse av klage om oppføring av solenergianlegg i Øvregaten 5 - 46/109, Sokndal kommune

Vi viser til klagen deres datert 22. november 2022. Klagen gjelder Rogaland fylkeskommunes avslag på søknad om dispensasjon fra forskrift om fredning av Sogndalstrand kulturmiljø for oppføring av solenergianlegg på takflaten mot sør.

Klagen er oversendt til oss i brev datert 13. desember 2022. Klagen er fremsatt innen klagefristen og tas til behandling.

I midlertidig svarbrev fra fylkeskommunen, datert 12. desember 2022 ble dere gitt anledning til å uttale dere til fylkeskommunens saksfremstilling. Vi mottok merknadene deres på befaringen som ble gjennomført 31. januar 2023. Saken er tilstrekkelig opplyst.

Juridisk status for eiendommen og forvaltningsmyndighet

Eiendommen inngår i Sogndalstrand kulturmiljø, fredet ved forskrift i kgl. resolusjon 24. juni 2005, med hjemmel i kulturminneloven § 20 første ledd. Huset deres ligger i sone C2 i kulturmiljøet.

Forvaltningsmyndigheten er Rogaland fylkeskommune. Dette følger av forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 3 (4).

Riksantikvaren har gjennomgått og vurdert alle sider av saken og har kommet til at Rogaland fylkeskommunes skjønnsvurdering er for streng.

Klagen tas til følge.

Befaring

Vi befarte eiendommen sammen med dere 31. januar 2023. Fra Rogaland fylkeskommune deltok Marianne Seim Abrahamsen og Elin Taranger, og fra Riksantikvaren Bård Langvandslien og Elisabeth Nordling.

Bakgrunn for saken

Dere søkte om dispensasjon for å montere solceller på sør- og vestvendt takflate på huset deres. Søknaden er datert 27. september 2022. Søknaden ble delvis innvilget i vedtak 25. oktober 2022, ved at fylkeskommunen ga dispensasjon til å montere solceller på takflaten mot vest, men ikke mot sør. Avslaget ble begrunnet med at boligens fasade mot sør ligger godt eksponert i kulturmiljøet, og at montering av solceller på denne takflaten vil føre til en vesentlig visuell endring som ikke er ønskelig.

Innholdet i klagen

Dere begrunner ønsket om å montere solceller med reduserte energiutgifter og en mer miljøvennlig energibruk, og påpeker at montering av solceller er en ønsket nasjonal utvikling som det blir gitt støtte til gjennom Enova. Dere mener det må legges vekt på at energiprisene var helt annerledes da forvaltningsplanen ble laget og revidert, og da forskriften ble vedtatt. I forvaltningsplanen er det åpnet for denne type anlegg i sone C.

Dere viser til forvaltningsplanen punkt 7.3.13 om montering av blant annet varmepumper og solceller, hvor det står at eventuelle slike installasjoner bare bør installeres på fasader som er lite eksponert fra det offentlige rom. Dere mener det er uheldig at det benyttes en like streng vurdering av tiltak i sone C2 som i sone A og B, hvor det blant annet er gitt flere tillatelser til å montere varmepumper med en plassering som virker negativt inn i kulturmiljøet. Dere påpeker også at det oppleves som forskjellsbehandling at dere får avslag på søknaden, mens det er etablert et større solcelleanlegg i sone C1, like ved innfallsporten til Sogndalstrand kulturmiljø, som har en vesentlig eksponering fra det offentlige rom.

Etter forskriften § 8 nr. 2 og 3 skal det normalt gis dispensasjon for mindre fysiske inngrep som ikke vil endre bygningene, andre enkeltelementer eller offentlige eller private by- og landskapsrom i vesentlig grad. Videre nevnes tiltak som bygging av tekniske anlegg som antenneanlegg, kabelfester, belysningsarmatur, leskur, o.l. Etter deres oppfatning, vil etablering av solceller på takflaten mot sør ikke medføre et inngrep som kan defineres som vesentlig. Boligen har mørk/svart takstein, slik at solcelleanlegget på takflaten mot sør ikke vil medføre en

foringelse av den visuelle opplevelsen, og i det vesentlige ikke være synlig fra det offentlige rom, med unntak fra et par punkter i sone D.

Rogaland fylkeskommunes vurdering av klagen

Fylkeskommunen opprettholder sin vurdering av at montering av solceller på takflaten mot sør vil medføre en så stor endring i materialbruk at det medfører et vesentlig inngrep i kulturmiljøet. Når det gjelder varmepumper, viser fylkeskommunen til at de forsøker å imøtekomme eiernes søknader og å finne så diskrete løsninger for plassering at de ikke utgjør vesentlige inngrep i kulturmiljøet.

Fylkeskommunen mener at deres ønsker har blitt imøtekommet et stykke på vei, ved at dere har fått dispensasjon til montering av solceller på den minst synlige takflaten mot vest. Det er foreslått at dere kan plassere solfangere i hagen mot sør; en energi-økonomisk løsning, som ikke vil være synlig fra det øvrige kulturmiljøet. Denne løsningen har dere ikke ønsket.

Kommentarene deres til fylkeskommunens saksfremleggelse

Dere viser til Parisavtalen, hvor Norge har forpliktet seg til å halvere klimautslippene innen 2030. For å nå dette målet, mener dere at det også må kunne åpnes for å etablere solceller på egnede bygg som ligger i vernede områder. Dere påpeker at det er på sørsiden det er mest sol, og at det derfor vil være ugunstig å bare montere paneler på takflaten mot vest. Dersom dere får etablere det anlegget som er beskrevet i søknaden, vil dere på dager med overproduksjon også kunne bidra med forsyning til øvrige bygninger i området.

Dere mener at fylkeskommunen tar feil i sin vurdering av at huset deres, og dermed også solenergianlegget, vil være godt synlig fra store deler av kulturmiljøet. Etter deres mening må man ned på moloen i sone D, som er lite trafikkert av publikum, før man kan se større deler av husets takflate mot sør.

Dere mener også at det er uriktig at montering av solceller på den sørvendte flaten vil medføre en vesentlig visuell endring av kulturmiljøet, fordi en endring fra matt betongtakstein til blanke, glatte solceller, vil føre til en uønsket refleksjon i takflaten. Panelene er ikke reflekterende, og selv om de blir blankere enn takstein, vil det være svart mot svart underlag. Dere viser til at det nye servicebygget som er oppført i sone D har et materialvalg som gir reflekterende flater.

Dere viser til at det står i forvaltningsplanen at veggmonterte solcellepanel kan tillates dersom de monteres svært diskret. Dere mener at panelene vil være mindre eksponert ved montering på

taket, og at dette må tale for at det blir gitt dispensasjon. Dere viser også til at dere bor i et moderne hus, hvor energieffektivisering må være helt i tråd med dagens syn på kraftsituasjonen og det grønne skiftet i samfunnet og verden generelt.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren skal prøve om Rogaland fylkeskommunes vedtak er basert på riktig bruk av dispensasjonsbestemmelsen og om saksbehandlingen er korrekt. Selv om det foreligger saksbehandlingsfeil, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket inn på vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41. Riksantikvaren kan også prøve fylkeskommunens skjønnsutøvelse.

En fredning tar alltid utgangspunkt i hvordan fredningsobjektet var på fredningstidspunktet. Formålet med fredningen, omfanget og bestemmelsene definerer hva og hvilke deler av objektet som har nasjonal kulturminneverdi.

Formålet med fredningen av Sogndalstrand er å bevare et kyst-tettsted av nasjonal verdi, utviklet i den førindustrielle perioden bl.a. på basis av sjøbruk og jordbruk. Strukturene i bebyggelse og jordbrukslandskap er i liten grad endret siden siste halvdel av 1800-tallet. Både overordnede trekk i miljøet, enkeltelementer og sammenhengen mellom disse skal bevares.

Etter fredningsforskriften § 6 nr. 1 er det ikke tillatt å endre bygninger eller å føre opp større tekniske installasjoner i kulturmiljøet. Med endring menes også nytt materialvalg på bygninger, som f.eks. skifte av takstein.

Forskriften § 8 åpner for at det kan gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene. Det stilles to vilkår, som begge må være oppfylt for at dispensasjon kan gis. Tiltaket kan ikke medføre et *vesentlig inngrep*, og det må foreligge *særlige tilfelle*.

Bestemmelsen er en *kan*-bestemmelse. Dette innebærer at en søknad om dispensasjon kan avslås selv om begge vilkårene er oppfylt, dersom behovet for å beskytte det fredete kulturmiljøet vurderes å gå foran søkers behov eller samfunnsmessige behov som tilsier at dispensasjon skal gis.

Vesentlig inngrep

Hva som er et vesentlig inngrep, vil bero på et faglig skjønn. Kulturmiljømyndighetene skal foreta en helhetlig vurdering av inngrepets art og størrelse sett opp mot kulturmiljøets art,

størrelse og kulturhistoriske og arkitektoniske verdier. Formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene har stor betydning for vesentlighetsspørsmålet.

Mindre endringer som hver for seg ikke synes å være vesentlige, kan samlet sett – og over tid – innebære vesentlige inngrep. Gjentatte mindre inngrep kan til slutt føre til at tålegrensen er nådd for hva som kan aksepteres uten at terskelen for vesentlige inngrep blir overtrådt. I et kulturmiljø må tiltaket ses opp mot hvilken innvirkning det har på miljøet som helhet.

Eiendommen deres er en del av Sogndalstrand kulturmiljø, som skal forvaltes i henhold til fredningsforskriften og forvaltningsplanen som gjelder for kulturmiljøet. Innenfor fredningsområdet er det variasjoner med hensyn til verneverdiene og hva som kan aksepteres av endringer og nye tiltak. Kulturmiljøet er derfor inndelt i sonene A-D. Huset deres ligger i sone C2, og takflaten mot sør er vendt bort fra bygningsmassen i sone A.

Tak og taktekkning omtales i forvaltningsplanen kapittel 7.3.2. Ved taktekkning skal det i utgangspunktet benyttes samme type tekkning som huset opprinnelig har hatt. Dette gjelder i alle soner. I forvaltningsplanen kapittel 7.3.13 står det at nyere installasjoner på yttervegger, for eksempel solcellepanel, bare kan tillates dersom det monteres svært diskret. Slike installasjoner bør installeres på fasader som er lite eksponert fra det offentlige rom. Selv om det bare er yttervegger som nevnes i forvaltningsplanen, mener Riksantikvaren at dette også gjelder for takflater.

Riksantikvaren er opptatt av bærekraft og klimavennlige løsninger, og solceller kan under gitte forutsetninger være en god løsning. Hvordan anlegget er utformet og måten det monteres på, må ses i lys av hvordan endringen påvirker selve bygningen og kulturmiljøet ellers. Eventuelle solcellepaneler må ta hensyn til det helhetlige kulturmiljøet når det gjelder dimensjonering, materialbruk og fargevalg.

I vurderingen av om etablering av solceller på takflaten mot sør vil være et vesentlig inngrep i kulturmiljøet, har vi vektlagt at bygningen ligger i sone C2. Sone C består av diverse innmark, beite, utmark og jordbrukslandskap, og tiltak på eksisterende bygninger og tun vil være søknadspliktige. I sone C er det viktig å ta vare på kultur- og jordbrukslandskapet, og inngrep bør derfor unngås. Huset deres er en nyere bygning med lav kulturhistorisk verdi sett opp mot formålet med kulturmiljøfredningen. Solenergianlegget vil ikke erstatte eller ødelegge taktekkingsmaterialer med aldersverdi, opplevelsesverdi eller kildeverdi sett i forhold til formålet med fredningen. Tiltaket vil ikke svekke lesbarheten jordbrukslandskapet på en måte

som er i strid med formålet. Under forutsetning av at det benyttes helt matte solcellepaneler som ikke gir gjenskinn fra solen, vil takflaten være lite synlig fra resten av kulturmiljøet. Vi anser derfor ikke tiltaket for å være et vesentlig inngrep i kulturmiljøet.

Særlige tilfelle

Som særlige tilfelle trekker forarbeidene til kulturminneloven frem tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med den enkelte fredningen, tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning og andre helt spesielle tilfeller.

Tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med fredningen, kan for eksempel være brannsikring, reparasjoner og restaurering. Tiltak som er av vesentlig samfunnsmessig betydning, kan for eksempel være miljøhensyn, universell utforming og krav til helse, miljø og sikkerhet, som er pålagt gjennom andre lovverk.

Eieres ønske om å redusere utgifter til oppvarming, vil ikke alene tilfredsstillende vilkåret om at det må foreligge særlige tilfelle. Etablering av solenergianlegg er imidlertid en bærekraftig løsning som bidrar til å redusere klimautslipp. Bruk av fornybare energikilder har stor betydning for miljøet, og oppfyller kravene til å være av vesentlig samfunnsmessig betydning. For å få tilfredsstillende effekt av anlegget, er det viktig at solcellepanelene plasseres på takflater med tilstrekkelig soleksponering, i dette tilfellet mot sør og vest.

Montering av solcellepaneler på takflaten er et reversibelt tiltak. Vi anser at vilkåret om at det må foreligge særlige tilfelle er oppfylt i denne saken.

Konklusjon

Etter Riksantikvarens vurdering har fylkeskommunen i denne saken har lagt til grunn en for streng skjønnsutøvelse av tiltaket sett opp mot formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene. Fylkeskommunens avslag i vedtak 25. oktober 2022 oppheves og det fattes nytt vedtak, jf. forvaltningsloven § 34 fjerde ledd. Klagen tas til følge.

Riksantikvarens avgjørelse er endelig og kan ikke klages på, jf. forvaltningsloven § 28.

Vedtak

Riksantikvaren gir dispensasjon for montering av solcellepaneler på takflaten mot sør.

Dispensasjonen gis på følgende vilkår:

Det skal benyttes svarte paneler som er helt matte og som ikke gir gjenskinn fra solen. Om panelene skal monteres med rammer eller andre festeanordninger som er synlige skal også disse være svarte og helt matte. De valgte panelene og festeanordningen skal godkjennes av Rogaland fylkeskommune før de monteres.

Dere kan kreve dekning av nødvendige kostnader

Klagen deres har ført frem. Dersom dere har hatt vesentlige og nødvendige økonomiske kostnader til å fremme klagen, for eksempel utgifter til advokat, skal disse dekkes helt eller delvis av Riksantikvaren. Vi viser til forvaltningsloven § 36.

Nødvendige kostnader må dokumenteres med kopier av fakturaer. Vi understreker at det også må dokumenteres at kostnadene har vært vesentlige og nødvendige for å fremme klagen.

Vennlig hilsen

Anne-Judith Munthe-Kaas
avdelingsdirektør
leder juridisk seksjon

Elisabeth Nordling
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Sokndal kommune, Gamleveien 20, 4380 HAUGE I DALANE/ Rogaland fylkeskommune, Postboks 130 sentrum, 4001 STAVANGER